

Badania archeologiczne na wielokulturowym stanowisku nr 1 w Tryńczy, pow. Przeworsk

Prace wykopaliskowe prowadzone w r. 1968 stanowiły kontynuację badań archeologicznych z roku poprzedniego. Badania były finansowane przez Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, prowadził je autor przy współudziale mgr H. Martuszeńskiego pracownika Muzeum Okręgowego w Rzeszowie.

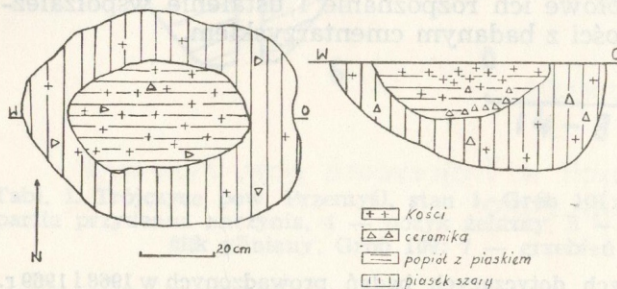
Celem badań było uchwycenie wschodniej granicy cmentarzyska ciałopalnego kultury łużyckiej grupy tarnobrzeskiej oraz objęcie pracami wykopaliskowymi terenu w kierunku północnym i zachodnim. Na przebadanych 324 m² odkryto ogółem 13 grobów, w tym; 6 popielnicowych, 4 jamowe, 3 symboliczne oraz obiekt o nieustalonej funkcji. Łącznie odkryto do tej pory 64 groby.

Groby popielnicowe były bardzo zniszczone na skutek płytkiego ich zalegania. Nowym dotychczas nieznanym zjawiskiem na tym stanowisku było umieszczanie przepalonych kości jednocześnie w urnie i bezpośrednio pod nią, względnie kilka centymetrów poniżej. Popielnice zazwyczaj były przykryte pokrywami, a w jednym przypadku większym naczyniem. Wyposażenie grobów ograniczało się do jednego naczynia-przystawki.

Charakterystyczną cechą grobów jamowych była mała zawartość kości rozrzuconych na stosunkowo dużej powierzchni. Wyjątek stanowi grób nr 55, gdzie duża ilość przepalonych kości umieszczona była w jamie o głębokości 30 cm, na dnie której celowo ułożono fragmenty naczyń (Ryc. 1). W jednym z grobów przepalone kości rozsypane były wokół dwóch talerzy, z których jeden odwrócony był dnem do góry. Oprócz przepalonych kości znajdowały się zazwyczaj w grobach drobne fragmenty węgla drzewnego i małe ułamki ceramiki.

Dwa groby symboliczne to celowo potłuczone naczynia ułożone następnie w płytkich jamach, trzeci tworzyło zniszczone naczynie bez zawartości archeologicznej.

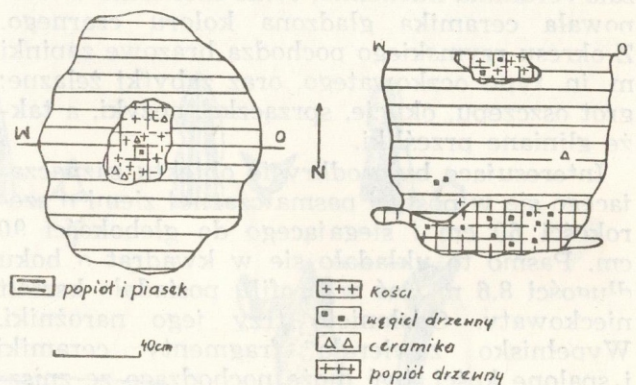
Nie wyjaśniona pozostaje funkcja obiektu odkrytego na Ar. 2 ćw. D uznanego początkowo

Ryc. 1. Tryńcza pow. Przeworsk, stan 1. Rzut poziomy i profil grobu nr 55.

za grób jamowy. Na głębokości 60 cm wyodrębnił się owalny zarys obiektu o wymiarach 120 × 100 cm i miąższości 90 cm. Na powierzchni zaobserwowano skupisko węgla drzewnych, przepalonych kości i ceramiki. Wypełnisko obiektu stanowiła warstwa piasku przemieszanego z popiołem. W górnych partiach wystąpiły stosunkowo liczne fragmenty ceramiki. Na dnie obiektu znajdowała się warstwa szara-popiół ze znaczną domieszką węgla drzewnych i bardzo drobnych przepalonych kości. Przylegała do niej cienka warstwa koloru rdzawego przypominająca miejsce utlenienia żelaza (Ryc. 2).

Ceramika z tegorocznych badań jest nieliczna z uwagi na małą ilość grobów popielnicowych i ich znaczne zniszczenie. Tylko w nielicznych przypadkach możliwe jest zrekonstruowanie naczynia.

Ryc. 2. Tryńcza pow. Przeworsk, stan 1. Rzut poziomy i profil obiektu o nieustalonej funkcji (grób?).

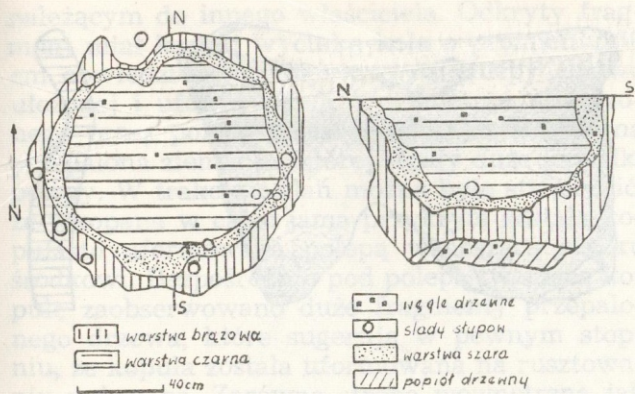
Jedną z urn jest naczynie dwustożkowate z ukośnymi rowkami na załomie, inne to mała czarka. Zdobienie naczyń ogranicza się do otworów pod krawędzią wylewu i nalepianych guzków. Wypały naczyń jest zróżnicowany — od bardzo słabego (talerze) do dobrego (część urn).

Na całym przebadanym terenie nie znaleziono przedmiotów metalowych.

Wszystkie groby usytuowane były pojedynczo w znacznej odległości od siebie. Było to prawdopodobnie wynikiem późniejszej lokalizacji na tej części cmentarzyska osady z okresu rzymskiego, która przypuszczalnie zniszczyła część grobów.

W trakcie przekopywania kolejnych arów znajdowano luźno ceramikę z okresu rzymskiego oraz odkryto kilka obiektów z tegoż okresu. Były to 4 jamy i 3 paleniska zlokalizowane między grobami wyżej omówionego cmentarzyska.

Ryc. 3. Tryńcza pow. Przeworsk, stan 1. Rzut poziomy i profil jamy nr 1.

Jama nr 1 kształtu w przybliżeniu kołistej o średnicy 120 cm zarysowała się na głębokości 34 cm. Miąższość jej wynosiła 95 cm. Wypełnisko jamy stanowiła w górnej części czarna ziemia, powstała na skutek rozkładu szczątków organicznych, pod nią zaś warstwa przemieszanego piasku. Dno jamy tworzyła warstwa koloru szarego — piasek przemieszany z popiołem i drobnymi węglami drzewnymi. Na obwodzie obiektu zaobserwowano ciąg słupów, rozmieszczonych dość regularnie. Wystąpiły one do spągu czarnej warstwy. Obserwacje dokonane w trakcie eksploracji jamy skłaniają do przypuszczeń, że są to pozostałości po konstrukcji drewnianej chroniącej jamę, względnie jej ściany przed zasypaniem (Ryc. 3).

Materiał archeologiczny ograniczył się do drobnych fragmentów ceramiki, węgla drzewnych i kilku silnie zlasowanych kości. Zawartość jamy sugeruje, że spełniała ona funkcję gospodarczą.

Jama nr 2 wystąpiła na głębokości 50 cm od powierzchni humusu. Wymiary jamy wynoszą 70 × 50 cm i zalegała ona na głębokości 32 cm. Wypełniała ją ciemna ziemia zalegająca na warstwie brązowego piasku o dużej spoistości. Znalaziono w niej fragmenty naczyń, krzemień czekoladowy o nieokreślonej funkcji, małe grudki polepy i zlasowanych kości oraz węgle drzewne.

Ten nieliczny materiał oraz mało zdecydowana jakość warstwy wypełniającej jamę, nie pozwala na bliższe określenie funkcji obiektu.

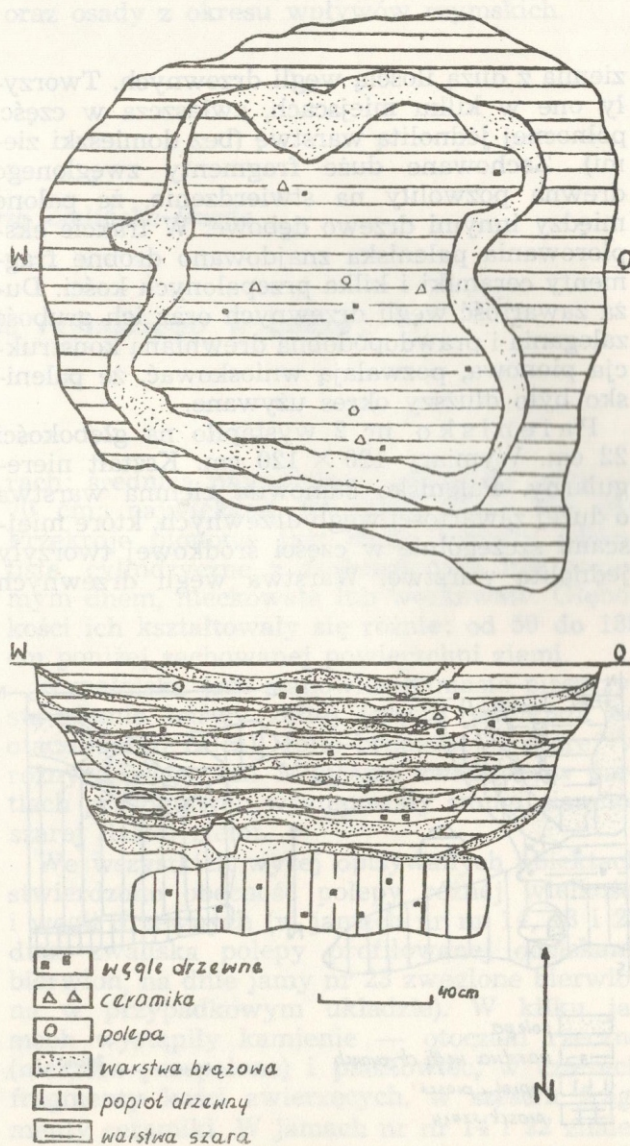
Jama nr 3. Kształt jamy owalny o wymiarach 75 × 55 cm. Miąższość wynosi 50 cm. Odkryto ją na głębokości 40 cm od powierzchni. Górne partie jamy tworzyła warstwa koloru szarego intensywna w środku obiektu. W warstwie występowały fragmenty ceramiki, polepy i węgle drzewne. Poniżej wystąpił silnie zbity piasek z rdzawymi żyłami zawierający małe fragmenty ceramiki. Obiekt ten spełniał przypuszczalnie rolę pomocniczą w systemie gospodarczym jamy.

Jama nr 4 stanowi największy obiekt odkryty do tej pory na stanowisku nr 1. Wymiary jamy wynoszą 200 × 180 cm. Odkryto ją na głębokości 76 cm, miąższość wynosi 100 cm. Cechą charakterystyczną jamy było jej sukce-

sywne uwarstwienie; występowały naprzemian warstwy szare i brązowe. Zewnętrzny obwód tworzyły zazwyczaj warstwy brązowe o dużej spoistości i twardości, bez zawartości archeologicznej. Fragmenty ceramiki, polepy i węgle drzewne występują w warstwie szarej. Pod zasadniczą część jamy podchodziła warstwa czystego piasku, a następnie pod nią 25 cm warstwa piasku przemieszanego z popiołem i węglem drzewnym. Można przypuszczać że spełniała ona funkcję izolatora właściwej jamy (Ryc. 4).

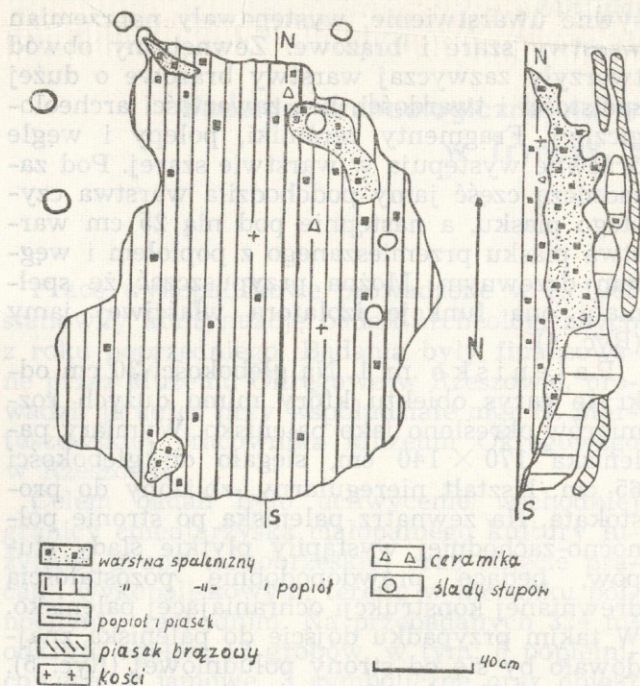
Palenisko nr 1. Na głębokości 30 cm odkryto zarys obiektu który mimo dużych rozmiarów określono jako palenisko. Wymiary paleniska 170 × 140 cm, sięgało do głębokości 65 cm. Kształt nieregularny, zbliżony do prostokąta. Na zewnątrz paleniska po stronie północno-zachodniej wystąpiły płytkie ślady słupów, będące prawdopodobnie pozostałościami drewnianej konstrukcji ochraniającej palenisko. W takim przypadku dojdzie do paleniska znajdowało by się od strony południowej (Ryc. 5).

Zawartość paleniska stanowiła czarna zwarta

Ryc. 4. Tryńcza pow. Przeworsk, stan 1. Rzut poziomy i profil jamy nr 4.

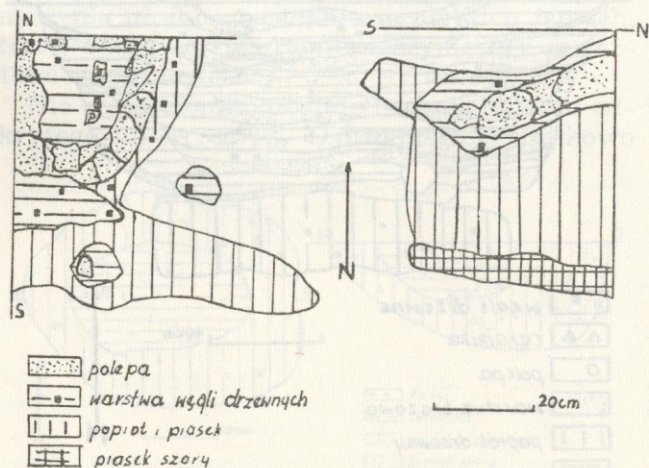

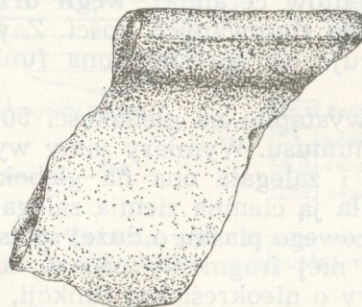
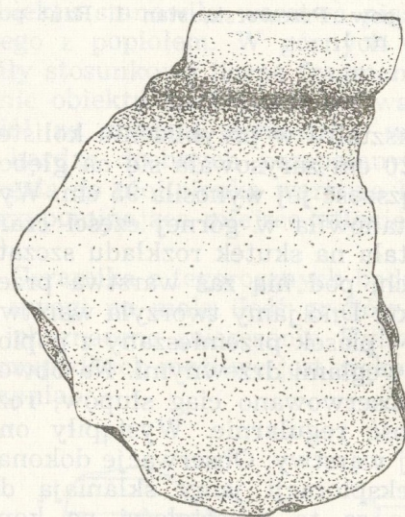
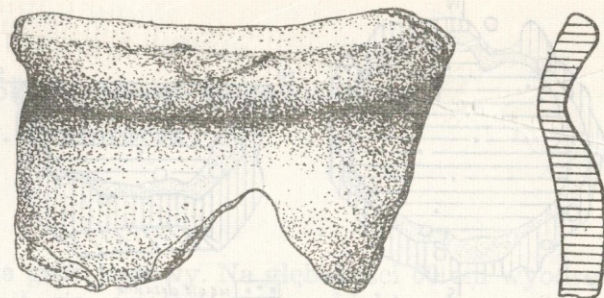
Ryc. 5. Tryńcza pow. Przeworsk, stan 1. Rzut poziomy i profil paleniska nr 1.

ziemia z dużą ilością węgla drzewnych. Tworzyły one w kilku miejscach, zwłaszcza w części północnej jednolitą warstwę (bez domieszki ziemi). Zachowane duże fragmenty zwęglonego drewna pozwoliły na stwierdzenie, że palono między innymi drzewo dębowe. W trakcie eksplorowania paleniska znajdowano drobne fragmenty ceramiki i kilka przepalonych kości. Duża zawartość węgla drzewnych oraz ich grubość zalegania i prawdopodobna drewniana konstrukcja pionowa, pozwalają wnioskować, że palenisko było dłuższy okres używane.

Palenisko nr 2 wystąpiło na głębokości 22 cm. Wymiary 120 × 120 cm. Kształt nieregularny. Palenisko stanowiła ciemna warstwa o dużej zawartości węgla drzewnych, które miejscami szczególnie w części środkowej tworzyły jednolitą warstwę. Warstwa węgla drzewnych

Ryc. 6. Tryńcza pow. Przeworsk, stan 1. Rzut poziomy i profil części paleniska nr 3 (piec).

0 3cm

Ryc. 7. Tryńcza pow. Przeworsk, stan 1. Ceramika: a — ar 3 éw. C; b — ar 3 éw. C jama nr 4; c — ar 3 éw. D jama nr 3.

w przekroju pionowym miała kształt wydłużonej niecki na osi wschód — zachód. Kawalki polepy oraz drobne fragmenty ceramiki znalezione w górnych partiach, znajdowały się na brzegach paleniska. Nieregularny kształt paleniska i występowanie warstwy węgla drzewnych w różnych jego częściach pozwala przypuszczać że używane było ono przez dłuższy okres czasu i następowało jego przemieszczanie.

Palenisko nr 3 — piec, odkryto na głębokości 65 cm. W tym sezonie wykopaliskowym możliwe było przebadanie tylko części pieca, ponieważ pozostała znajdowała się na gruncie

należącym do innego właściciela. Odkryty fragment miał kształt wycinka koła o promieniu 60 cm obwiedziony grubą warstwą polepy celowo ułożonej i uformowanej. We wnętrzu utworzonego przez polepę pieca znajdowała się czarna przepalona ziemia na której leżały duże kawałki polepy. W trakcie badań można było stwierdzić, że wkopana w calec jama przykryta została kopulasto uformowaną polepą wznoszącą się ku środkowi. Bezpośrednio pod polepą tworzącą kopułę zaobserwowano duże fragmenty przepalonego drzewa, które sugerują w pewnym stopniu, że kopuła została uformowana na rusztowaniu z drewna. Zarówno strona wewnętrzna jak i zewnętrzna polepy była silnie przepalona. Wypełnisko jamy piecowej dochodzące do 75 cm stanowił piasek a na jej dnie znajdowała się 10 cm warstwa popiołu. Piasek był mocno przemieszany. Nie stwierdzono materiału ceramicznego na tym obiekcie. Piec został prawdopodobnie celowo zniszczony (Ryc. 6).

Ceramika występująca w obiektach określanych na okres wpływów rzymskich jest nieliczna. Znajdowano przeważnie małe fragmenty, często całkowicie zniszczone. W kilku tylko przypadkach były to większe części ścian bocznych lub z dolnej partii naczynia (Ryc. 7). Zna-

leziono także kilka fragmentów górnej części brzegowej z wywiniętą mocniej lub mniej na zewnątrz krawędzią i wykończeniem prostym oraz części ściany bocznej i wylewu dużego naczynia zasobowego z mocno wywiniętym na zewnątrz brzegiem, zdobionej liniami falistymi. Ceramika miała wypał dobry, kolor czerwony, ciemnobrazowy oraz szary i wykonana była z dużą domieszką gruboziarnistego piasku. Znalaziono też kilka drobnych fragmentów tzw. ceramiki „siwej” toczonej na kole.

Na całym przebadanym do tej pory obszarze nie znaleziono żadnych przedmiotów metalowych.

Poza tym odkryto luźno występujące dwa krzemienie, w tym jeden czekoladowy. Jeden z nich jest zniszczonym skrobaczem, a drugi wykazuje wtórną obróbkę. Ponadto znaleziono ostrze kamiennego toporka, ułamane na wysokości otworu.

Badania tegoroczne na wielokulturowym stanowisku nr 1 dostarczyły ciekawego materiału do studiów nad osadnictwem w tym regionie. Konieczne jest podjęcie dalszych prac wykopaliskowych celem całkowitego przebadania cmentarzyska kultury łużyckiej grupy tarnobrzeskiej oraz osady z okresu wpływów rzymskich.

Anna Szaląpata, Maria Zielińska-Durda

Osada z późnego okresu rzymskiego w Lesku

W latach 1968 i 1969 kontynuowano rozpoczęte tu w roku 1967¹ badania ratownicze osady z późnego okresu rzymskiego, położonej na terenie obecnego stadionu sportowego. Badania prowadzone były w okresach: 28. V.—10. X. 1968 r. i 20. VIII.—8. XII. 1969 r. W pierwszym okresie przebadano powierzchnię 13,75 ara, zaś w drugim 10,93 ara terenu osady. W badanej części osady stwierdzono podobnie jak w roku 1967 brak warstwy kulturowej, która zapewne została zniszczona wcześniej przez prace niwelacyjne do głębokości około 1 m. Zachowały się jedynie obiekty znacznie wgłębione w ziemię. Wyeksplorowano łącznie 16 jam gospodarczych, 1 prążnicę, 12 skupisk, 87 śladów słupów oraz odcinek koryta nieistniejącego dziś potoku przepływającego obok osady i wykorzystywanego przez jej ówczesnych mieszkańców.

Lokalizację nowych wykopów nawiązano do siatki arowej wytyczonej w 1967 r., a numerację nowo odkrytych obiektów archeologicznych do oznaczeń poprzednich.

Jamy gospodarcze nr nr 14—28 posiadały w rzutach poziomych zarisy koliste, owalne lub prostokątne z zaokrąglonymi kątami, o wymia-

rach: średnica najmniejszej (okragłej) jamy — 70 cm; największej (owalnej) 274 × 150 cm. Przekroje pionowe jam miały kształty półkoliste, cylindryczne z zaokrąglonym lub poziomym dnem, nieckowate lub workowate. Głębokości ich kształtowały się różnie: od 50 do 185 cm poniżej zachowanej powierzchni ziemi.

Wypełniska jam stanowiła gliniasto-piaszczysta ziemia barwy żółtej (często jaśniejsza od otaczającego calca), żółto-brunatnej i szarej w różnych odcieniach. Miejscami, zwłaszcza w partiach przydennych występowały smugi ciemnoszarej ilastej ziemi.

We wszystkich wyżej opisywanych obiektach stwierdzono obecność polepy różnej wielkości i węgli drzewnych (w jamach nr nr 14, 18 i 23 duże zwaliska polepy profilowanej odciskami bierwion, na dnie jamy nr 23 zwęglone bierwiona w przypadkowym układzie). W kilku jamach wystąpiły kamienie — otoczaki rzeczne (niektóre przepalone) i piaskowiec, w czterech fragmenty kości zwierzęcych, w sześciu fragmenty ceramiki. W jamach nr nr 14 i 22 znaleziono fragmenty rzymskich naczyń szklanych, a w jamie nr 25 dwa kamienie żarnowe. Z za-